

NOORTEVALDKONNA ARENGUKAVA 2021–2035

Sisukord

Sissejuhatus	4
Lähtekohad noortevaldkonna arenguks	5
Noortevaldkonna tugevused ja väärtused	5
Arenguraamistik ja läbivad põhimõtted	7
Väljakutsed perioodil 2021–2035	10
Visioon. Eesmärgid, tegevussuunad, tegevused	13
Juhtimine ja rakendamine	18
Seosed teiste valdkondlike arengukavadega	19
Seosed läbivate teemadega	21
Noortevaldkonna koostöö Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste organisatsioonidega	22
Maksumuse prognoos	26

*“Meie ei taha olla, ei ole, vaikiv, ununev lehekülge aegade raamatus. [---]
Meie sammume suure sihi poole: meie tahame elada ja kirjutada aegade raamatusse.”*

Anna Haava

2017. aasta noorte laulu- ja tantsupeol kinnitasid kümned tuhanded noored Rasmus Puuri „Meie“ laulu esitades, et nemad on valmis võtma vastutust ning olema selle maa ja kultuuri väärilised edasikandjad. Igapäevaselt väljendub noorte soov ja panus noortevaldkonna mitmekesiste võimaluste kaudu. Noortevaldkonna arengukava on vastus noorte initsiatiivile, kooskõlas nende valmisoleku ja unistusega paremast Eestist ning sündinud koostöös noorte ja teiste noortevaldkonna osapoolte ja partneritega – noorte heaks!

Sissejuhatus

2019. aasta seisuga oli Eestis noorsootöö seaduse mõistes 275 879 noort (vanuses 7–26 eluaastat). See on ligi 21% Eesti rahvastikust, mis on seni ajaloo madalaim näitaja ning püsib prognooside kohaselt samal tasemel vähemalt aastani 2035. Viimase kümne aasta jooksul on noorte arv vähenenud 17%.

Võrreldes teiste eariühmadega on noortel piiratumad õigused (näiteks alaealistel teovõime) ja võimalused (sisenemisel tööturule või ligipääsul majanduslikele ressurssidele). Seetõttu vajavad noored eraldi tähelepanu ning võimalusi avastamiseks ja katsetamiseks, et omandada uusi kogemusi ning õppida tundma iseennast ja ümbritsevat maailma. Noored on meie riigi püsijäämise võti, nende loovus ja kodanikupanus viib ühiskonda edasi ning neile on vaja pöörata tähelepanu nüüd ja praegu. Kuigi käesolev arengukava sihustab noorsootöö tegevusi (sh noorte huviharidust) kitsalt vanuserühma 7-26 eluaastat lõikes, on lõimitud noortepoliitika vaatest oluline hõlmata kõik eluvaldkonnad ning juhendada pikaajalisest ja terviklikust vaatest, mis koosmõjus riikliku strateegiaga „Eesti 2035“ töötaks noorte heaks.

Noorte positsiooni ja võimaluste väärtustamine ühiskonnas on prioriteet ka rahvusvahelisel tasandil. Euroopa Liit on järjepidevalt kutsunud liikmesriike üles arendama koordineeritud noortepoliitikat ja noorsootööd, sh rõhutanud riiklike noortestrategie olulisust. OECD 2018. aastal ilmunud „Youth Stocktaking Report“ toob esile, et edukad on riigid, kus noori kaasatakse valitsemisse. Nendes riikides on noorte usaldus riigi vastu kõrgem ja teadlik noortepoliitika loob aluse sidusamaks ühiskonnaks. Samasisulisi seisukohti on rõhutanud ka ÜRO ja Euroopa Nõukogu.

Eesti noortevaldkonna arendamine on pälvinud kõrget rahvusvahelist tähelepanu ja tunnustust, näiteks 2019. aastal omistati Eesti senisele noortevaldkonna arengukavale Maailma Tuleviku Nõukogu (World Future Council) tulevikupoliitika kuldne auhind (Future Policy Gold Award).

Valitsuse tasandil on noortevaldkonna arengut reguleeritud 2001. aastast ning käesolev arengukava on varasemate strateegiliste dokumentide jätk. Vabariigi Valitsus kiitis noortevaldkonna arengukava 2021–2035 (edaspidi *arengukava*) väljatöötamise ettepaneku heaks 28. novembril 2019. Arengukava lähtub senistest riigi ja rahvusvahelise tasandi kokkulepetest ja otsustest, seatud eesmärgid ja tegevussuunad tulenevad noorte ees seisvatest väljakutsetest, noortevaldkonna seisust ja arenguvajadustest, ühiskonna ja riigi suundumustest ning lõimitud noortepoliitika põhimõtetest. Eesmärkide ja tegevussuundade sõnastamiseks on kaasatud noortevaldkonna ja siduspartnerite esindajaid. Arengukava tugineb uuringutel ja analüüsidel, poliitikasoovitustel, ekspertide koostatud visioonidokumentidel, strateegia „Eesti 2035“ tulemil, VI Noorsootöö Foorumi ja Noortefoorumi 2035 tulemustel ning rahvusvahelistel kokkulepetel.

Lähtekohad noortevaldkonna arenguks

Noortevaldkonna tugevuste edasiarendamiseks ning väljakutsetele vastamiseks on perioodil 2021–2035 oluline jätkata valdkonna teadmuspõhist ja terviklikku kujundamist.

Noortevaldkonna tugevused ja väärtused

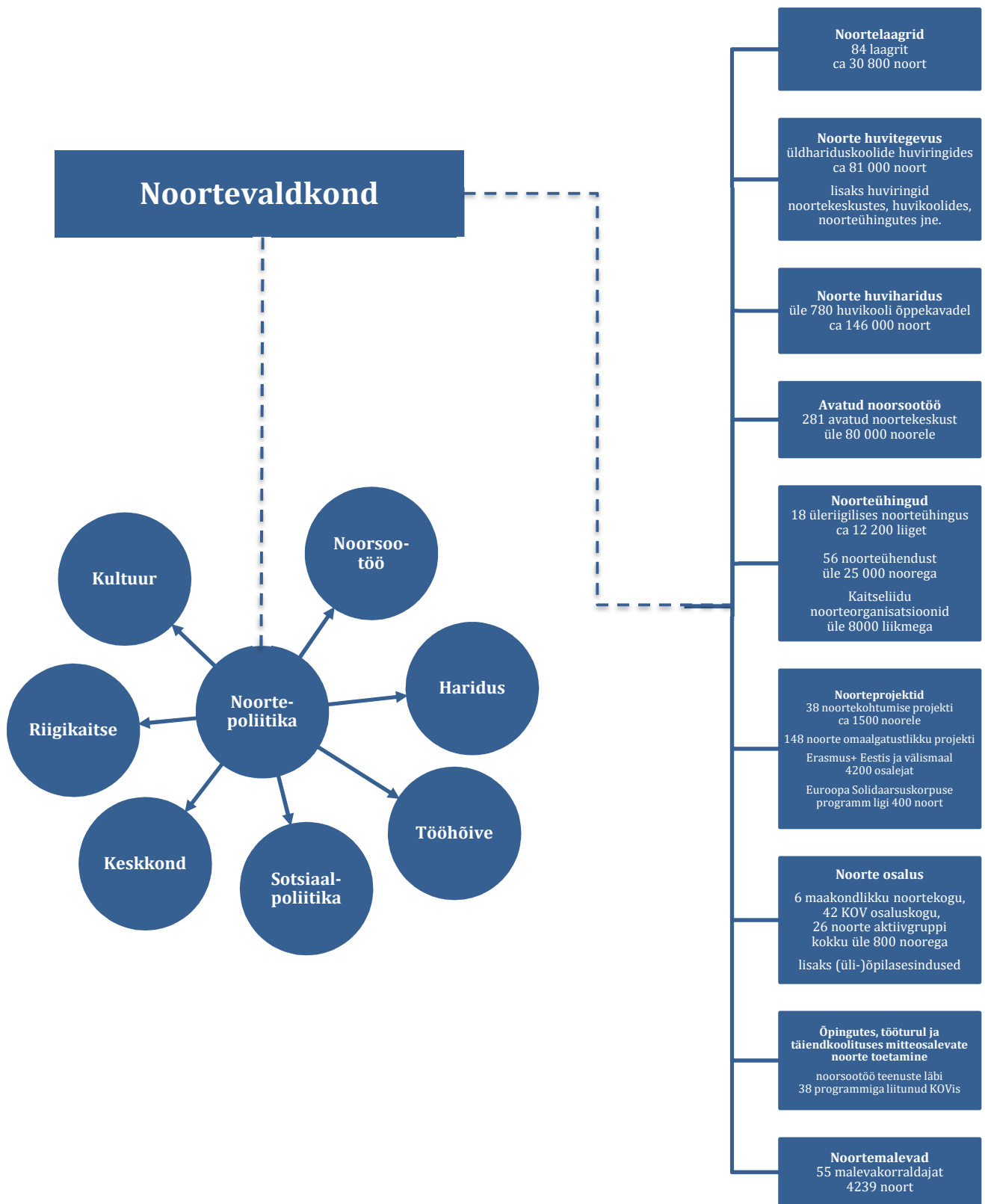
Noortevaldkonnal on kaalukas roll Eesti ühiskonna sidusa arengu tagamisel – kaitstes ja edendades inimõigusi, sallivust ja solidaarsust, edendades austust emakeele, omakultuuri ning teiste keelte ja kultuuride vastu. Seeläbi luuakse noortevaldkonnas eeldusi kultuurilise mitmekesisuse tunnustamiseks, võrdseks kohtlemiseks ja põlvkondade vaheliseks koostööks, aidates ehitada osalusele ning koostööle tuginevat sidusat ja tervet ühiskonda. Noortevaldkond moodustab olulise osa Eesti mitmekesise elukestva õppe traditsioonist ja talendipoliitikast.

Üle 100 aastase traditsiooniga valdkond on eeskujuks rahvusvahelisel tasandil ning pälvinud oma lähenemiste poolest kõrgelt tunnustust. Selle aluseks on korraldusmudel, mida iseloomustab:

- innovaatilisus ning noorte tegelikust olukorrast ja vajadustest lähtudes üha uute lahenduste otsimine noorte paremaks toetamiseks;
- paindlikkus ja koostöövõimelisus, mis võimaldab edukalt eest vedada valdkondadeüleseid algatusi ja programme;
- mitmekesine kasvav ja haritud, pidevat enesearengut väärtustav töötajaskond;
- kvaliteetsete teenuste pakkumine nii riigi kui kohalikul tasandil, paindliku regulatsiooni toel ning koostöös avaliku, äri- ja kolmanda sektoriga;
- tugev platvorm, kus ise tegevusi algatada (sh omakultuuri tutvustavates tegevustes), neid ellu viia, aktiivselt osaleda ja süsteemselt kogemustest õppida;
- traditsioone väärtustav, loovust toetav ning mitmekesiseid huvialadega tegelemise võimalusi pakkuv keskkond;
- mitmekülgselt teadmusele tuginev;
- aktiivne osalus rahvusvahelises koostöös, pakudes Eesti praktikat tutvustades väärtuslikku sisendit teistele riikidele ja organisatsioonidele;
- kõrge noorte rahulolu pakutavate teenuste kvaliteediga.

Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) ja noortepoliitika lähtekohaks Eestis on olnud noorte kaasamise suurendamine ning ühiskonnale oluliste ühishäärtuste arendamine noortepoliitika vahenditega, mis on toetanud ja tugevdanud arusaama noortest kui positiivsest ressursist ühiskonnas. Alates 2006. aastast on rakendatud Eestis lõimitud noortepoliitikat, s.o noore tegelikest vajadustest ja väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades. Lõimitud noortepoliitika elluviimiseks on kõigil ministriumidel kohustus arvestada noortepoliitika põhimõtete oma vastutusvaldkondades, arendades meetmeid ja tehes otsuseid, mis noori puudutavad.

Noorsootööl (sh noorte huviharidusel) on oluline roll noore jaoks mitmekülgselt teadmiste, oskuste ja hoiakute (organiseerimis-, meeskonnatöö oskus, loovus, enesejuhtimine jpm) arendamisel, noore võimendamisel ja eelduste loomisel sujuvaks iseseisvumiseks, aga ka töökogemuse saamisel, teadlikkuse suurendamisel tööturu muutustest ja noorte kui väärtuskandjate ning väärtuste eestkõnelejate võimendamisel. Noorsootöö (sh noorte huviharidus) lubab noorel olla noor, aitab noorel mõista iseennast ja teisi ning seeläbi ümbritsevas maailmas paremini hakkama saada. Noorsootöö (sh noorte huviharidus) toetab tulevikuoskuste kujunemist, üldpädevuste ja erioskuste arengut, tugevdab sotsiaalset võrgustikku ja ühiskondlikku kapitali ning mõjutab positiivselt käitumist, sh kujunemist aktiivseks, algatusvõimeliseks ja ettevõtlikuks kodanikuks.

Joonis 1. Noortevaldkonna struktuur (2019. a andmetel)

Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) peamine korraldustasand on kohalik omavalitsus, mis tagab noorsootöö teenuste arendamise ja pakkumise noorele võimalikult lähedal. Riik loob õigusliku raami ja toetab omavalitsusi strateegiliselt prioriteetsetel teemadel ning teenuste ühtlase kvaliteedi tagamisel. Teenuste arendamisel lähtutakse kokkuleppelisest tegevussuundade jaotusest: noorte osalus ja ühiskondlik aktiivsus, noorte huviharidus ja huvitegevus, avatud noorsootöö, noorteinfo, noorteseire, noortevaldkonna töötajate koolitus, erinoorsootöö, noortelaagrid, noortemalevad ja tööhõivevalmidus, noorte omaalgatused, rahvusvaheline noorsootöö (täpsemalt vt lisa 1).

Noorte osalemine noorsootöö (sh noorte huvihariduse) tegevustes on aasta-aastalt kasvanud. Kui 2010. aastal oli erinevatesse tegevustesse kaasatud 37% noortest vanuses 7-26-eluaastat, siis 2019. aastal juba 59,9%. Osaluse tõusu on positiivselt mõjutanud nii osalejate kõrgem aktiivsus kui noorsootöö võimaluste pakkujate arvu kasv. Näiteks huvikoolide, s.o noortevaldkonnas tegutsevate ja noorte huviharidust pakkuvate asutuste arv, on perioodil 2009-2019 kasvanud enam kui kaks korda – 363-lt 780-le. Avatud noortekeskuste ehk avatud noorsootööd pakkuvate noorsootööasutuste arv on tõusnud samal perioodil 222-lt 281-le. Võrreldes huvikoolidega on just avatud noortekeskused noortele kättesaadavamad maapiirkondades. Ühes noorsootöö teenustega on kasvanud ka noortevaldkonna töötajaskond, keda Eesti Noorsootöö Keskuse andmetel oli 2019. a seisuga on üle 9000.

Arenguraamistik ja läbivad põhimõtted

Noortevaldkond on olulisel määral iseorganiseeruv tegevusvaldkond, mis konkureerib sisemiselt noore aja ning avaliku ja inimressursi pärast ning areneb valdkonnasisese koostöö tulemusena. Valdkonna terviklikuks toimimiseks tuleb noori käsitleda nii tavapärase sihtrühma ja kasusaajana – toetades neid kerkivate väljakutsetega hakkamasaamisel – kui ka keskse tegija ning partnerina tegevuste kavandamisel, elluviimisel ja hindamisel. Järgmise perioodi arengut kavandades on oluline lähtuda:

1. **Noortevaldkonna lõimitud toimimisest.** Noore vajadustest ja väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades peab olema süsteemne ja järjekindel. Iga noortele suunatud, neid kaasav tegevus ei ole automaatselt noorsootöö ning iga noortele suunatud teenust ei saa käsitleda noortevaldkonna teenusena. Ainult noortekeskselt ning noortele kujundatud, korraldatud ja noortevaldkonna väärtusi kandvad teenused, mis põhinevad koosmõju saavutamisel teiste valdkondadega, kuuluvad noortevaldkonda. Koosmõju saavutamine täidab oma eesmärgi juhul, kui valdkonna enda teenused ei teisene koostöö käigus ja noor ei jää ilma noortevaldkonna teenuse eriomasest mõjust. Noortevaldkonna teenuste arengu tagamisel on oluline roll teenuste korraldajatel.
2. **Kvaliteetsest noorsootööst.** Kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on avalike teenuste kogum, mille eesmärk on luua noorele tasemeõppe-, töö- ja koduväliseid võimalusi noore vaba tahte alusel enese avastamiseks, arenguks, koos- ja isetegevuseks. Noorsootöö kui noorega mitmekülgsest suhestuv tegevusvaldkond toimib noore huvide ja vajaduste arvestamiseks vajaliku sillana erinevate eluvaldkondade vahel; vajaduse korral ka noore ja talle suunatud muude avalike teenuste vahel. Kvaliteet tuleneb tegevuste süsteemsusest ja teadlikust mõtestamisest kuuluvuskogemusena, informaalsete ja mitteformaalsete õpikogemusena ning osalus kogemusena noore jaoks alates esmasest kontaktist kuni süvaõppeni. Kvaliteedi aluseks on kvalifitseeritud noortevaldkonna töötajaskond, nende erialased pädevused, algatus- ja eestvedamisvõime, professionaalne tegevuspraktika ning nende järjekindel täiendamine erialase tasemehariduse, koolituste jm enesetäiendamise teel.
3. **Rahvusvahelisest koostööst.** Rahvusvaheline koostöö toetab noorsootöö (sh noorte huvihariduse) ja noortepoliitika mitmekülgset arengut. See võimaldab rahvusvahelise

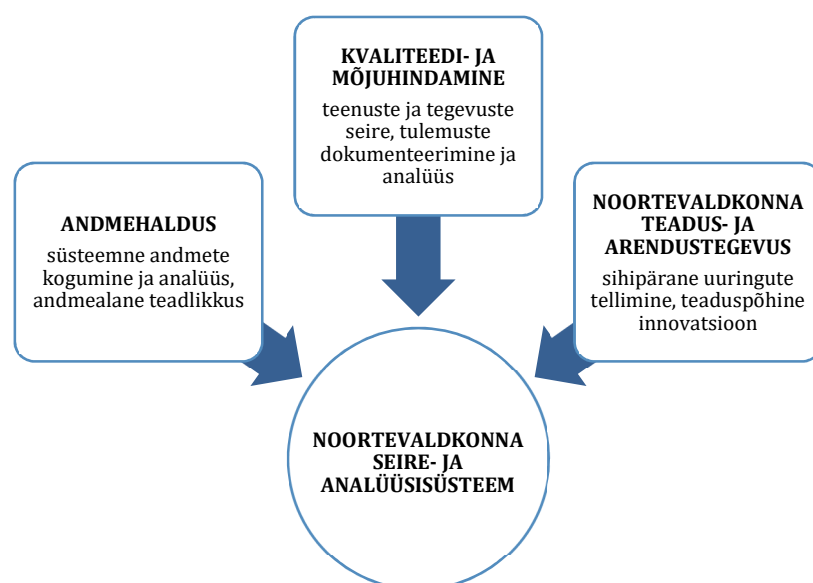
ekspertiisi toel järjepidevalt kasvatada Eesti noortevaldkonna töötajate pädevusi ja kutsekindlust, võimestada noortevaldkonna osapooli ja arendada kvaliteetseid noorsootöö teenuseid. Eesti parimad lähenemised omakorda inspireerivad rahvusvahelist koostööd noortevaldkonnas ning aitavad kaasa vastastikku rikastavale dialoogile ja kultuuridevahelisele õppimisele. Rahvusvaheline koostöö noortevaldkonnas lähtub Eesti liikmelisusest Euroopa Liidus, Euroopa Nõukogus jt rahvusvahelistes koostöövormides, sh kahe- ja mitmepoolsetest koostöölepingutest.

4. **Laiapõhjalisest teadmusest.** Noortevaldkonna teadmuse aluseks on analüüsides ja teadusuuringute tulemused, igapäevatoos saadud kogemuspõhine oskusteave ning noorte kui oma elu ekspertide sisend ja panus. Nende sünteesimine annab vajaliku teadmiste pagasi tulemuslikkuse mõõtmiseks, valdkonnapoliitika kujundamiseks ja arengu saavutamiseks. Koordineeritult peab toimima valdkonna osaliste süsteemne andmekorje, olukorra seire, uuringute ja analüüsides korraldamine ning koostöö, sh teadlastega, s.o terviklik seire- ja analüüsisüsteem, mis tagab otsuste tegemiseks vajaliku teadmise noorte elust ja noortele suunatud teenuste seisundist ning võimaldab noortepoliitika jaoks tähenduslikke seoseid analüüsida.

Noorte olukorra seire ja vajaduste analüüs peab olema poliitikameetmete ja teenuste väljatöötamise aluseks. Otsuste tegemisel tuleb lähtuda parimast asjakohasest ja ajakohasest teadmusest. Noortevaldkonna teenuste ja tegevuste kohta tuleb järjekindlalt koguda teadmist, nende rakendamist tuleb jälgida ja tulemusi hinnata. Põhjalik ja usaldusväärne teadmus on otsuste tegemise põhialus kõigil noortevaldkonna tasanditel ja kõigis osades.

Noorteseire- ja analüüsisüsteemi osad on (vt ka joonis 2.):

- 1) valdkonna andmehaldus, s.o andmete loomine, kogumine, kättesaadavaks tegemine ja analüüs noorte ja noortele pakutavate teenuste kohta;
- 2) noortevaldkonna teenuste ja tegevuste elluviimise seire, kvaliteedi, tulemuste ning mõju analüüs;
- 3) noortevaldkonna teadus- ja arendustegevus noortele suunatud teenuste ja poliitikate arendamiseks.

Joonis 2. Terviklik seire- ja analüüsisüsteem

Noortevaldkonna strateegiliste eesmärkide saavutamiseks on oluline vaadelda valdkonna teenuseid, töötajaid, korraldajaid, noorte vajadusi ja seotud valdkondi kompleksse süsteemina ning teadvustada kõikide tegevusvaldkondade, tegijate ning osalejate panust. Näiteks omab eesti kultuuri edasiviiva noore loovuse avamisel lisaks noorte huviharidusele (huvialaga süvitsi tegelemine) olulist tähtsust noorteinfo- ja nõustamisteenuse kvaliteet (võimaluste ülesleidmine, esmakontakt huvi avastamiseks noortekeskuses või noorteühingus) ning omandatud kogemuste kandumine formaalharidusse ja tööturule, mis sõltuvalt eluetapist sisustavad arvestatava osa noore ajast. Kvaliteedi saavutamise eelduseks on asjakohased koolitused töötajatele, meetodite ja töövormide areng.

Koostoimel põhineva süsteemi toimimiseks on vajalik keskkond: paindlikud regulatsioonid, ligipääsetav ja heatasemeline taristu, valmisolek võrdseks partnerluseks teistes valdkondades jpm. Lisaks noore arengu terviklikumale toetamisele võimaldab erinevate teenuste ning tegevuste teadvustamine aidata kaasa noore aja otstarbekamale ja kvaliteetsemale sisustamisele. Olulisel kohal noore arengu toetamise seisukohalt on ka pere-, kogukonna ning sõprade osatähtsus. Seotud valdkondade lõimitud koosmõju saavutamiseks on oluline tagada noortevaldkonna teenuste eriomane toimimine ja rikastada neid tõhusalt tegutsevates koostöövormides. Koosmõju saavutamiseks on vajalik erinevate valdkondade ning valitsemistasandite teadlikkuse suurendamine noortepoliitikast, sh lähtudes noortevaldkonna uue perioodi kavandamisel riikliku strateegia „Eesti 2035“ ning Haridus- ja Teadusministeeriumi poliitikavaldkondade visioonidokumendi „Tark ja tegus Eesti 2035“ tulemist kui ka arvestades valdkonna arengukava panust ÜRO säästva arengu eesmärkide saavutamisse.

Noortevaldkonna korraldajate ja töötajate keerukas ülesanne leida tasakaal koosmõju ja eesmärkide saavutamiseks peab olema tunnustatud ja väärtustatud. Strateegilisi lähenemisi tuleb kavandada tervikvaates ning tagada raamistik, mis võimaldab isereguleerivas süsteemis erinevatel tegijatel ja mitmesuguste tegevuste kaudu saavutada koostoime ning -mõju. Valdkonna läbivad põhimõtted on:

- **Teadvustada, et noortel on eriomased vajadused.** Noored kogevad oma iseseisvumise ja sotsiaalse küpsemise teel kaalukaid üleminekuid, muutusi ja väljakutseid. Nad vajavad tähelepanu ja tuge, et vähendada sotsiaalse haavatavuse riski ja korvata vanusest tingitud piiranguid poliitilises osaluses ja esindatuses. Noored on vananeva ühiskonna tingimustes arvuliselt üha vähenev ühiskonnarühm. Mida vähem on noori, seda olulisemaks muutub nende sisuline mõistmine, kaasamine ja võimestamine.
- **Noortest teada ja aru saada.** Noori ei saa käsitleda homogeense rühmana, vaid lähtuda tuleb nende vanusest, erinevatest väljakutsetest ja vajadustest. Teadmuspõhine lähenemine võimaldab mõista noorte tegelikke huve, soove ja vajadusi ning lähtuda neist nii noortepoliitika kavandamisel kui üksikjuhtumite võimalikult varajasel märkamisel ja iga noore toetamisel. Poliitikameetmete planeerimisel tuleb nende mõju noortele järjekindlalt analüüsida.
- **Tagada noorte õiguste ja autonoomia kaitse.** Noortevaldkonnas käsitletakse noore elu ja arenguvajadusi ühtse tervikuna tagamaks, et võimalused ja tugi jõuab iga nooreni ilma teda eelnevalt kategoriseerimata (õpilane, töötu, õigusrikkuju jmt). Noorte õiguste kaitse on eeldus noorte teadlikkusele oma õiguste piiridest ja kohustustest.
- **Võtta noori tõsiselt ja võrdväärsete partneritena.** Suhtlus noorega peab tuginema eetilistel kaalutlustel ja empaatial. Määrav on noore vaba tahe ja osalus, samuti tema võimalused suhtlemiseks ja koosloomeks eakaaslastega, mis aitavad tal avastada iseennast ning õppida tundma teisi inimesi ja ümbritsevat elu.

- **Tagada noorte mõtestatud aktiivne kaasamine ja osalus nii valikute kaalumisel kui otsuste tegemisel ja elluviimisel.** Noortel peab olema võimalus valida, algatada ja luua lahendusi olulistele väljakutsetele, saades selleks piisavalt infot, tuge ja tagasisidet. Samuti peavad noored saama kaasa rääkida neile suunatud teenuste ja tegevuste planeerimisel, disainimisel, rakendamisel ja hindamisel. See on üks viis noori võimestada, toetades nende kujunemist aktiivseteks ja hoolivateks kodanikeks.
- **Väärtustada noorte kujunemisteed ja eneseteostust.** Noortele suunatud lähenemised soodustavad arengut ja lähtuvad mitteformaalse õppe põhimõtetest, sh läbipaistvus, konfidentsiaalsus, vabatahtlikkus, osaleja aktiivne kaasamine jt demokraatlikud väärtused. Arengu toetamisel on oluline kujundada tulevikku kui tagada turvaline ja sisukas arengukeskkond siin ja praegu, sh tuleb teadvustada kooli, pere- ja kogukonna otsesest mõju noore arengule. Noore enesearenguprotsess peab hõlmama mitmekesiseid võimalusi end uutes olukordades proovile panna, turvaliselt katsetada ja eksida ning kogemustest õppida, leides sel teel mõistmist ja saades asjatundlikku tuge.
- **Väärtustada iga noort.** Suhtes noorega austatakse tema inimväärikust ja enesemääramisõigust ning lähtutakse tema eripärastest vajadustest ja soovidest. Austav ja võimestav suhtumine noortes toetab ka lõimumist ja ühiskonna sidusust tervikuna.

Noorsootööl (sh noorte huviharidusel) oma väärtuste, põhimõtete, eetika ja meetoditega on oluline mõju noore arengule ja suutlikkusele väljakutseid ületada. Noorsootöö kaudu kujundatakse noorte väärtusmaailma ja eetilisi tõekspidamisi, süvendades noortes avatust, hoolivust ja lugupidamist enda ja teiste vastu ning austust inimväärikuse vastu.

Väljakutsed perioodil 2021–2035

Oluline on suhtuda noortes nii, nagu me soovime näha noori suhestumas oma kogukonna ja ühiskonnaga tervikuna. Riigi areng sõltub otseselt noorte usaldusest oma riigi suhtes ja noorte pühendumusest vabadusele, demokraatialle ja õiguspõhisusele. Nii sünnib Eesti, mille arengule aitavad noored kaasa vastutustundliku, uuendusmeelse, ettevõtliku, salliva ja jätkusuutliku eluhoiakuga.

Noortevaldkonna väljakutsete keskmes on noored ja nende vajadused. Väljakutsed lähtuvad eespool sõnastatud väärtustest, globaalsetest trendidest ja ekspertide visioonidokumentides esile toodust. Teisalt on väljakutsed seotud valdkonna arenguvajadustega – noortepoliitika kujundab taustsüsteemi, mis toetab noorte arenguks ja healuks eelduste ja võimaluste loomist ning ka valdkonna jätkusuutlikkust.

1. Noortega arvestamine kõikides (sh poliitika)valdkondades

Eri ministeeriumide ja nende allasutustega on loodud koostöövorme, ent sellele vaatamata ei arvestata noortega (nende potentsiaali ja kaasnevate vajadustega) kõikides poliitikavaldkondades ühtlaselt ega piisavalt, samuti on arenguruumi valdkondade koostöö tõhustamisel. Oluline on arvestada noortega ning edendada noortekeskset lähenemist läbivalt kõigis poliitikavaldkondades, analüüsides noorte olukorda ja väljakutseid, lähtudes arenguseire tulemustest ja rakendades valdkondade koostöös sobivaid meetmeid.

2. Iga noore võimalus avastada oma andeid ja huvisid sobival moel, saada osa ühistegevustest ning tuge oma ideede arendamiseks

Noored on loov ja edasiviiv jõud Eesti ühiskonnas. Loovuse ja ettevõtlikkuse arenguks on vaja kujundada noores eneseusku ja enesekindlust, võimaldada kogeda eksimusi ja õnnestumisi ning

õppida valikutega kaasnevast. Noore andeid, huvisid ja loovust (sh nendega süvitsi tegelemist noorte huvihariduses) tuleb järjepidevalt tunnustada (sh arvestada mitteformaalses õppes omandatud teadmisi, oskusi ja kogemusi nii formaalhariduses kui tööturul) ja luua täiendavaid tingimusi nende igakülgselt arenguks.

3. Võrdsed võimalused iga noore arenguks kõigis Eesti piirkondades ja nende noorte märkamine ning toetamine, kes erinevatel põhjustel loodud võimalustest osa ei saa

Kõrvalejäämist ja heitumust tuleb vältida, sh toetades noorte vaimset tervist ning säilitades noore eneseusk. Selleks on vaja pakkuda tuge noore püstitatud ootuste saavutamiseks ja aidata maandada riske, et ennetada suuri tagasilööke. Tõrjutusriski sattunud noored ei ole sageli võimalustest teadlikud ning vajavad seetõttu suuremat märkamist ja professionaalset tuge. Oluline on vähendada vaesuse ja muude ebavõrdsete olude mõju noore arenguvõimalustele.

4. Vajalikud oskused ja tugi iseseisvumiseks

Igale noorele peab olema tagatud võimalus iseseisvuda ja elus edasi jõuda, sh hariduse omandamisel kui tööturule sisenemisel ja seal edukal toimimisel. Et noorel kujuneksid eeldused ise hakkama saada, on vaja teda enne iseseisvumist võimendada, sh toetada tema vaimset ja füüsilist tervist ning tasakaalu. Oluline roll on nii pere- kui kogukonnal, sõpradel ja haridus- ning noorsootööasutustel, mis sisustavad noore ajast arvestava osa. Keerulisematest tingimustest pärit noored või need, kellel on raskusi vastutuse võtmisega, vajavad enam tuge, et ennetada nende kõrvalejäämist ja tõrjutust ning vältida sotsiaalset kihistumist ja tõrjutust.

5. Noorsootöö teenuste (sh noorte huvihariduse) kättesaadavus sõltumata noore elukohast

Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) võimaluste ebapiisav kättesaadavus ning seeläbi noorte tähelepanuta jätmise tähendab ühiskonna jaoks pikas perspektiivis suuremaid kulutusi (OECD hinnangute põhjal võivad õpingutest ja tööturult kõrvale jäänud noortega seotud kulud moodustada kuni 1% SKP-st). Kesine ligipääs noorsootöö- ja nõustamisteenustele lapseas võib avaldada pikaajalist pärssivat mõju isiksuse arengule ja pidurdada oskuste arengut.

6. Noorte stardipositsioon tuleviku väljakutsete ning globaalsete trendidega toimetulekuks

Arvestades tulevikutrende ja kompleksseid väljakutseid, on noorte edukaks toimetulekuks oluline luua võimalusi seotud pädevuste omandamiseks (sh digipädevused, kriitilise analüüsi ja probleemilahendamise-, aga ka sotsiaal-emotsionaalsed oskused). Lisaks on oluline noorte teadlikkuse ning valmisoleku kasvatamine panustamiseks tuleviku väljakutsete – nt tulevikutöö, keskkonnahoid, kliima, tervis ning tehnoloogia – lahendamisse. Eelnevasse annab noortevaldkond omapoolse panuse nt nutika noorsootöö ning digiturvalisuse edendamise läbi. Globaliseeruva ühiskonna taustal muutuvad ühe olulisemaks ka integratsioon, rändetaustaga noorte kaasamine ning keele- ja kultuuriliste erinevustega kohanemine, mida mitteformaalne õpe ning noortevaldkonna teenused samuti mõjusalt toetada saavad.

7. Noorte loomulik osalus neid puudutavate otsuste tegemisel

Noore kuuluvustunne ja kaasatuse tajus sõltuvad sellest, kas tema mõtteavaldused leiavad äraakuulamist ja arvestavat vastukaja kodus, koolis ja kogukonnas, kas ta tunneb kokkukuuluvust eakaaslastega ja kas ühised ettevõtmised on kogukonnas tähenduslikud. Noortel on vaja teadmisi, oskusi ja hoiakuid selleks, et ühiskonnas osaleda ja kaasa rääkida, aga ka laiemalt ühiskondlike

muutustega toime tulla. Võimalus osaleda aitab vältida sotsiaalset apaatsust või vajadust ja soovi end radikaalselt väljendada. Osaluse suurendamiseks peab kaitsma noorte õigusi ja toetama nende kodanikuosalust. See on tugeva kodanikuühiskonna arengu alus.

8. Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) jätkusuutlikkus ja töötajaskonna väärtustamine kõigis Eesti piirkondades

Noortevaldkonna töötajate palgatingimused ja sotsiaalsed garantiid on võrreldes näiteks haridusvaldkonnas samaväärset tööd tegevate spetsialistidega oluliselt kehvemad. Erialase enesetäiendamise võimalused on piiratud. Oluline on suurendada ka erialase kvalifikatsiooniga töötajate arvu valdkonnas (eeskätt väljaspool suuremaid keskuseid). Noorsootöö (sh noorte huvihariduse) jätkusuutlikkuse seisukohalt on oluline väärtustada noortega töötajaid, võttes seejuures arvesse, et erinevad tegevuskeskkonnad nagu avatud noorsootöö, noorte huviharidus ja huvitegevus, laagrid jm eeldavad osati ka eriomaseid vajalikke pädevusi ja erialast ettevalmistust ning oluline on ka noortega tegelevate vabatahtlike panus. Noortega töötavate spetsialistide positsioon ühiskonnas vajab tugevdamist.

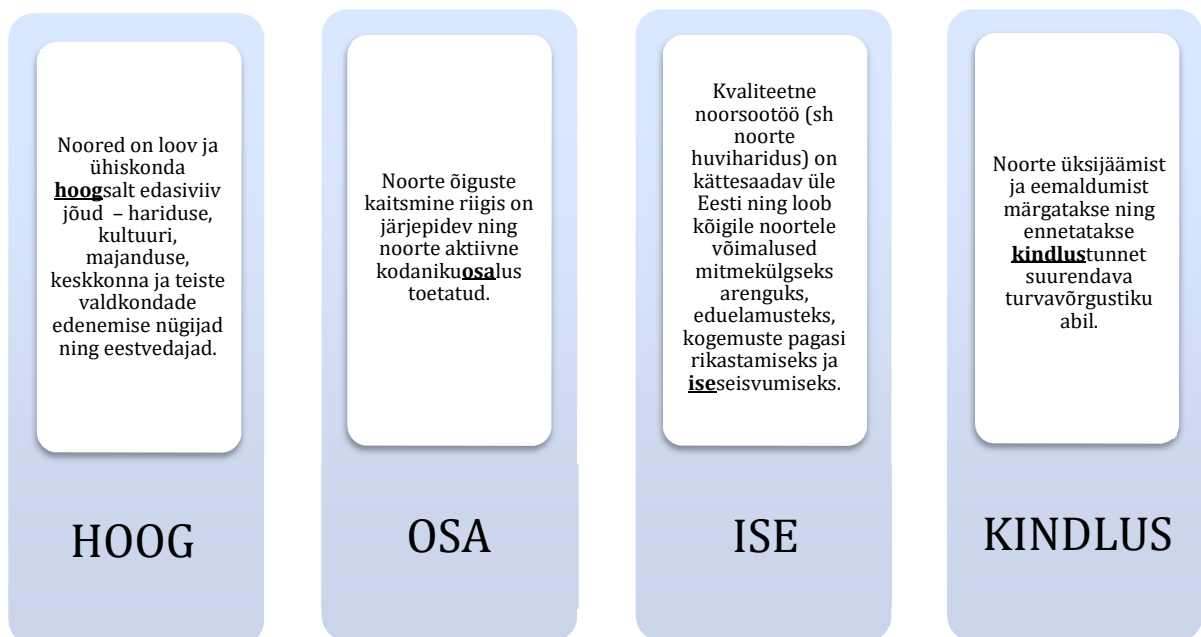
Visioon. Eesmärgid, tegevussuunad, tegevused

Visioon

Aastal 2035 elavad noored kõigis Eesti piirkondades tervislikku ja täisväärtuslikku elu ning on võimestatud muutma kogukonda ja riiki selliselt, et Eestis on maailma parim keskkond kasvamiseks, elamiseks ja eneseteostuseks.

Üldeesmärk

Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

Joonis 3. Strateegilised eesmärgid koos sõnastustest tuletatud iseloomustavate lühinimetustega

Strateegilised eesmärgid, tegevussuunad, tegevused

1. Noored on loov ja ühiskonda hoogsalt edasiviiv jõud – hariduse, kultuuri, majanduse, keskkonna ja teiste valdkondade nügijad ning eestvedajad.

1.1. Ühiskonnas võetakse noori, nende pakutud lahendusi ja ideid tõsiselt:

- väärtustades kultuuri kestlikkuse tagamiseks noori ja noortekultuuri;
- luues võimalusi noorte ettevõtlusideede toetamiseks;
- toetades vähemate võimalustega noorte kaasamist ettevõtlus-, loome- ja arendustegevustesse;
- tagades teenuste arendamisel noorte vajadustest ja väljakutsetest lähtuv järjepidev innovatsioon ja nutikate lahenduste väljatöötamine.

1.2. Toetatakse annete ja tugevuste avastamist ja arendamist:

- tagades noortele võimalused oma huvide ja annetega süvitsi tegeleda;

- tutvustades ja populariseerides erinevaid tegevusvaldkondi (sh lähtudes nii traditsioonidest kui uutest ühiskondlikest vajadustest johtuvatest arenguperspektiividest);
- luues noortele võimalusi suhtlemiseks oma ala professionaalidega.

1.3. Julgustatakse noorte ettevõtlikkust, loovust ja ideede kasvamist:

- tagades noortele võimaluse saada tuge, kasutada mentorlust ning avalikku ruumi ja vahendeid noorsootöös (sh noorte huvihariduses);
- tagades ettevõtluspädevuse arendamise võimalused sotsiaalse ettevõtluse, kogukonnatöö, loomemajanduse ning noorsootöö (sh osalusvõimaluste) kaudu;
- arendades noorte loovust ja väljendusvõimalusi läbi ühistegevuste, ideede ja kogemuste vahetuse, vabatahtliku tegevuse ning aktiivse osaluse erinevatel konkurssidel ja võistlustel;
- toetades noorte omaalgatust, võimalusi ideede arendamiseks ja turvaliseks katsetamiseks ning isetegemisest kogemuse saamiseks.

Indikaatorid	Algtase	Sihttase
18–26 aastaste noorte juhitud mittetulundusühingute osatähtsus (%) aktiivsete mittetulundusühingute hulgas	4,6	8
Huvikoolis õppivate noorte osatähtsus (%) kõikide 7–26 aastaste noorte hulgas	28,8	35
7–26 aastaste noorte omaalgatusprojektide arv	täpsustub	täpsustub
Noorte ettevõtjate osatähtsus (%) 18-26 aastaste noorte hulgas	3,9	10

2. Noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodanikuosalus toetatud.

2.1. Luuakse eeldused noorte usalduse kasvuks riigi vastu ja oma riigiga seotuse tugevnemiseks:

- suurendades teadlikkust ning väärtustades noorte õiguseid, sh õigus vabale ajale ja õigus otsustada oma ajakasutuse üle;
- tagades noorte võimalused avalikku ruumi kasutada ja kaasates noored avaliku ruumi kujundamisse ning kaasates noori neile suunatud ja neid puudutavate teenuste disainimisse;
- avades noorte potentsiaali riigi arendamisel (sh riigikaitsesse kaasumine, hoiakute kujundamine ja osalusvõimalused näiteks keskkonna, turvalisuse, julgeoleku või lõimumise küsimustes).

2.2. Tagatakse kõigi noorte kaasärääkimise võimalus ja arvamuse ära kuulamine kõigil tasanditel:

- suurendades osaluse eelduseks olevat teadmist noorte tegelike vajaduste ja olude tundmist noortevaldkonna seire- ja analüüsi süsteemi kaudu;
- luues noortele eeldused arvamuse ning selle väljendamise harjumuse ja oskuste kujundamiseks (sh edendades koolidemokraatiat kõikidel haridustasemetel ning võimaldades loovat eneseväljendust läbi noorte huvihariduse);
- võimaldades lihtsaid ja mugavaid eri vormides kaasärääkimise võimalusi (sh pöörates tähelepanu riskirühmade esindatust ja osalust toetavate lahenduste arendamisele);
- andes noortele tagasisidet nende arvamusega arvestamise kohta, näidates nende osaluse reaalsel mõju ja seeläbi suurendes nende motivatsiooni arvamust avaldada;
- arendades ministriumide ja kohalike omavalitsuste kaasamisvõimekust, mh ministriumides noorte kaasamiseks valdkondlike lahenduste ja vastutusvõrgustike loomise ning otsustajate ja ametnike koolitamise kaudu;
- luues noorte kaasärääkimisvõimaluste suurendamiseks peaministrit nõustava üksusena riiklik noorte nõukogu ning presidendi kantselei juurde noorte ümarlaud.

2.3. Võimestatakse noori olema aktiivsed kodanikud:

- tagades noortele võimalused osaleda esindusdemokraatias (sh valimis- ja kandideerimisea langetamine) ning suurendades seeläbi ka noorte valimisaktiivsust;
- toetades noorteühinguid ja noorte osaluskogusid noorte kaasamisel ning tagades parimate kaasamispraktikate koondamise ja leviku;
- toetades noorte omaalgatusi kohalikul tasandil;
- toetades noorte osalust ja tähenduslikku panustamist kogukonnas (sh vabaihenduste juhtimine ja vabatahtlik tegevus).

Indikaatorid	Algtase	Sihttase
Osalusvormide arv	74	täpsustub
18–26 aastaste kandidaatide osatähtsus (%) kõigi kohalike omavalitsuste volikogu valimiste kandidaatide hulgas	6,5	15
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr	täpsustub	täpsustub

3. Kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on kättesaadav üle Eesti ning loob kõigile noortele võimalused mitmekülgseks arenguks, eduelamusteks, kogemuste pagasi rikastamiseks ja iseseisvumiseks.

3.1. Tagatakse kvaliteetse noorsootöö (sh noorte huvihariduse) regionaalselt ühtlane kättesaadavus:

- luues noortele süsteemsemaid võimalusi enda avastamiseks, silmaringi avardamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks erinevates noorsootöö tegevustes (sh noorte huvihariduses), nt rahvusvaheline koostöö, vabatahtlik tegevus jmt;
- suurendades kõigi noorte huvide avastamiseks ja võimalikuks arendamiseks esmaseid kokkupuuteid noorsootööga (sh noorte huviharidusega) ning otsides viise noorsootöös mitteosalevate noorte kaasamiseks;
- parandades noorteinfo kvaliteeti, kättesaadavust ja süsteemset arendamist, sh noorte üldiseid meediakirja- ning digioskuseid;
- luues noortele täiendavaid ning kvaliteetseid võimalusi erinevates kunstides;
- toetades noori tervisliku eluviisi kujundamisel, sh avardades võimalusi liikumisharrastuse ja spordiga tegelemiseks, tõstes teadlikkust mitmekesise ning tasakaalustatud toitumise olulisusest ja vaimse tervise toetamise võimalustest;
- suurendades kõigi noorte huvi MATIK¹- ning keskkonnateaduse huvialade vastu, sh ligipääsu, osalusvõimalusi ja nende kvaliteeti;
- suurendades (eeskätt erivajadustega) noorte juurdepääsu noorsootöösutustele (sh huvikoolidele) ja parandades nende taristut;
- suunates kohalikke omavalitsusi tagama vähemalt ühe noorsootöö eest vastutava täiskoormusega töötaja olemasolu;
- toetades 18–26 aastaste noorte võimalusi osaleda noorsootöö tegevustes (sh noorte huvihariduses) võrdselt teiste eärühmadega, mh kaaludes maksupoliitika kujundamisel tulumaksuvabastuse kehtestamist 18–26 aastaste osalusele huvikoolide tegevuses.

3.2. Toetatakse noorsootöö (sh noorte huvihariduse) järjepidevat arengut ning suurendatakse võimekust süvitsi toetada noorte oskuste, teadmiste, hoiakute, mõtestatud õppimise ja tugevuste arengut eri valdkondades:

- rikastades noorsootöö (sh noorte huvihariduse) vorme ja mitmekesistades metoodikat, tagades teenuste mobiilsuse ja dünaamilisuse ning suurendades andmepõhiste lahenduste

¹ MATIK (ingl. STEAM ehk matemaatika, teaduse, tehnoloogia, inseneeria ning kunstide ühendõpe) – loodus- ja täppisteaduste ning kunstide praktilise kallakuga lõimitud õpe, mis sageli hõlmab ka loovat tehnoloogiakasutust.

ja uuenduste kasutamist (sh läbi nutika noorsootöö lahenduste) teenuste pakkumisel ja analüüsil;

- luues senisest enam süsteemseid aluseid noorsootöö (sh noorte huvihariduse) kvaliteedi määramiseks, kirjeldades noorsootöö teenuseid ja nende kvaliteedikriteeriume;
- tagades noorte osaluse, avatud noorsootöö, noorte huvihariduse ja –tegevuse jt noorsootöö teenuste kvaliteedi arengu toetamine keskse kvaliteedianalüüsi ja arenguseire kompetentsikeskuse abil;
- luues süsteemne alus järjepidevaks noorsootöö teadmuse talletamiseks;
- luues enam võimalusi noorsootöö tegevuste (sh noorte huvihariduse) tulemuslikkuse ja mõju analüüsiks, teadmuspõhiseks arendamiseks ning kutseala väärtustamiseks ja nähtavaks tegemiseks ühiskonnas;
- kindlustades noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi abil kõikehõlmav, noortevaldkonna jaoks tähenduslik teenuste, nende tulemuste ja mõju analüüs ning arenguseire;
- tagades noorsootöös (sh noorte huvihariduses) omandatud pädevuste mõtestamine, väärtustamine, arvestamine ja tunnustamine (eeskätt formaalhariduses);
- kasvatades kohalike omavalitsuste kui peamiste noorsootöö (sh noorte huvihariduse) korraldajate andmealast teadlikkust ja võimekust noorsootöö kvaliteeti arendada.

3.3. Soodustatakse noortevaldkonna töötajaskonna (spetsialistid ja juhid, vabatahtlikud ja palgalised) pädevuste arengut ja järelkasvu valdkonna jätkusuutlikuseks kõigis Eesti piirkondades:

- tagades piirkondlikud võimalused omandada noorsootöö alal kõrgharidus bakalaureuse- ja magistritasemel;
- käivitades ülemineku erialase kvalifikatsiooni kohustusele noortevaldkonnas;
- tagades kvaliteetsed ja mõjusad täienduskoolituse võimalused (sh koolitustel osalemise võimaldamine tööandja poolt);
- luues huvikoolide töötajatele mitmekülseks professionaalseks arenguks enam asjakohaseid koolitusvõimalusi;
- toetades noorsootöö kutsekogukonna, professionaalse identiteedi ja karjäärimudelite arengut;
- käivitades tugimeetmed alustavatele noorsootöötajatele;
- arendades välja huvikoolides tööd alustavatele spetsialistidele täiendus- ja arendusprogrammid;
- tagades noortevaldkonna töötajate süsteemse ja järjepideva tunnustamise;
- tagades töötajatele tööõnne soodustava töökeskkonna;
- kindlustades väärilise töötasu, mis on samaväärne (nt haridusvaldkonna) sarnaste spetsialistide palgatasemega.

Indikaatorid	Algtase	Sihttase
Kohalike omavalitsuste osatähtsus (%), kus noorsootöö teenused on vähemalt „edasijõudnu“ tasemel	täpsustub	täpsustub
Noorsootöö teenustega rahul olevate noorte osatähtsus (%)	87	täpsustub

4. Noorte üksijäämist ja eemaldumist märgatakse ning ennetatakse kindlustunnet suurendava turvavõrgustiku abil.

4.1. Tagatakse kõikidele noortele võrdsed võimalused parandada oma elukvaliteeti ja saada selleks vajalikku tuge kõigis Eesti piirkondades:

- tugevdades noorsootöö rolli noorte omavahelise märkamise ja hoolivuse arendamisel;

- toetades noorte üleminekut tööellu ja arendades meetmeid tööturutõrjutuse vähendamiseks;
- tõhustades noorte heaks töötava tervikliku tugi- ja turvavõrgustiku toimimist (sh sotsiaaltöö, noorsootöö, hariduse, siseturvalisuse ja korrakaitse valdkondade vahel);
- pakkudes noortele tuge nende iseseisvumisel;
- kasvatades noorte ohuteadlikkust ning vähendades riskikäitumist;
- tõhustades noorte eemalejäämise märkamist formaalhariduses ja vajaduse korral sekkumist haridus-, sotsiaal- ja noorsootöötajate koostöös;
- selgitades välja ja kõrvaldades noorte ees seisvad takistused (sh geograafilised, füüsilised, vaimsed, sotsiaalmajandusliku olukorra, tervise või vanusega seotud takistused);

4.2. Soodustatakse riskirühmade sotsiaalset kaasatust ning vähendatakse noorte eemale- ja üksijäämise riski:

- tagades noortele vajaliku toe, teenuste (nt nõustamine, jätkutugi, heastamine) kättesaadavuse ja info toe võimaluste kohta, sh läbi olemasolevate tugivõrgustike (raamatukogud, sotsiaaltöö võrgustikud);
- toetades noori, kes on erinevatel põhjustel jäänud õpingutest, tööturult ja/või täiendkoolitustest eemale;
- pöörates meetmete arendamisel erilist tähelepanu tervisest tulenevate erivajaduste tõttu eemalejäämise riskis noortele;
- suurendades haridussüsteemist välja langenud noorte võimalusi õpingute paindlike ja mitmekülgete õpiteede kujundamiseks;
- tõhustades mobiilset noorsootöö ja erinoorsootöö toimimist;
- suurendades ühiskonna teadlikkust, mis vähendaks noorte (häbi)märgistamist või halvustamist.

4.3. Suurendatakse mõistmist noorte riskikäitumise ja tõrjutusriski põhjustest ning teenuste vastavust noorte vajadustele:

- lähtudes noortele suunatud sekkumiste arendamisel, nende mõju ja kulutõhususe hindamisel teadustulemustest ja praktilistel kogemustel põhinevast parimast teadmusest;
- kaardistades noorte vaimse tervise probleemide algpõhjuseid ja toetades terviklahenduste arendamist;
- kasvatades teenuste mõju ja kulutõhususe hindamise kvaliteeti, lähtudes mitmekülgetest teadmistest, praktikast (sh sidusvaldkondade partnerite kogemustest) ja noorte vajadustest ning teadustulemustest;
- luues ja katsetades eri asutuste koostöös tõrjutusriskis noorte toetamisele suunatud uusi meetodeid ja lahendusi, lähtudes Eesti vajadustest.

Indikaatorid	Algtase	Sihttase
7–26 aastaste noorte osatähtsus (%), kes hindavad, et tugi on kättesaadav	täpsustub	täpsustub
Sekkmis- ja erinoorsootöö programmides osalevate noorte osakaal kogu sihtrühmast	täpsustub	täpsustub
NEET noorte staatusest väljunute osatähtsus teenustes osalenud noortest	täpsustub	täpsustub

Juhtimine ja rakendamine

Arengukava kinnitab Vabariigi Valitsus, kes esitab selle enne kinnitamist Riigikogule arutamiseks. Arengukava elluviimist koordineerib Haridus- ja Teadusministeerium ning elluviimisesse panustavad kõik asjakohased ministeeriumid oma valdkonna piires.

Arengukava elluviimine põhineb noortepoliitika kaasaval juhtimisel ja korraldusel. Tagatud on, et noortepoliitika on valdkonnaüleline ning põhineb noorte tegeliku olukorra ja vajaduste mõistmisel ning noorte kaasamisel. Valdkonna juhtimise aluseks on toimiv noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteem, mis mh tagab noortevaldkonna teenuste tulemuslikkuse ja mõju analüüsi ning arenguseire. Toimub järjepidev noortekeskse poliitikakujundamise hindamine kaasates Eesti Noorteühenduste Liitu.

Arengukava elluviimist ja aruandlust toetab laiapõhjaline juhtkomisjon, milles on kaalukas roll noorte esindajatel. Komisjon annab nõu ministrile, toetab arengukava elluviimisel valdkondade vaheliste seoste ja mõjude arvesse võtmist ning analüüsib aruandeid ja hindab arengukava eesmärkide poole liikumist. Juhtkomisjon annab soovitusi programmide algatamiseks, muutmiseks ja lõpetamiseks, toetudes nendes otsustes valdkonna arengukavaga seotud tulemusaruannetele, ning annab hinnangu arengukava muutmise ja lõpetamise kohta. Komisjoni töö põhineb noortevaldkonna seirel, sh Haridus- ja Teadusministeeriumi korraldusel koostataval noorte olukorda ja valdkonna arengut seiraval riiklikul noorteraportil. Komisjon konsulteerib Haridus- ja Teadusministeeriumi juures tegutseva noortevaldkonna nõukoguga (selle olemasolul). Juhtkomisjoni tööd juhib Haridus- ja Teadusministeerium.

Arengukava viiakse ellu noortevaldkonna programmi ja vajadusel ühendprogrammi kaudu. Programmides on esitatud ajakava ja vastutajate kaupa konkreetsed tegevused ja nende nelja (1+3) aasta maksumus. Programmid koostatakse riigieelarve strateegia (RES) planeerimise käigus ning vaadatakse üle igal aastal, et tagada kooskõla muutuva väliskeskkonna ja RESiga. Programmis määratakse arengukava alaeesmärkide saavutamisele suunatud poliitikainstrumendid, tegevused, mõõdikud, rahastamiskava. Programmide sisu arutab juhtkomisjon enne RESi kinnitamist. Programme tõhustatakse vajaduse korral pärast riigieelarve kinnitamist. Programmi kinnitab haridus- ja teadusminister. Ühendprogrammi korral kinnitavad selle kõik programmis osalevad ministrid.

Arengukava aruandlus toimub programmide kaupa ja vajaduspõhiste hindamiste kaudu. Arengukava eesmärkide täitmist hinnatakse vähemalt kaks korda arengukava elluviimise perioodil, sh toimub viimane vahhindamine mitte hiljem kui kolm aastat enne arengukava lõppu. Arengukava täitmise kohta koostab Haridus- ja Teadusministeerium igal aastal tulemusaruande.

Seosed teiste valdkondlike arengukavadega

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks ja tegevuste elluviimiseks on oluline tagada, et noortevaldkonna meetmed toimiksid koosmõjus teiste valdkondade omadega. Noortevaldkonna arengukava tegevussuundadel ja tegevustel on ühisosa järgmiste Euroopa Liidu tasandi poliitikate ja riiklike strateegiadokumentidega:

Euroopa Liidu noortestrategia 2019–2027 kaasamisettepanekud – edendada noorte demokraatlikku osalust ühiskonnas, kaasata noori ja noorsootöö korraldajaid kõigil valitsemistasanditel ja arendada uusi alternatiivseid osalusvorme – on sõnastatud noortevaldkonna arengukava tegevustena. Arengukava toetab ka noorsootöö ja selle kvaliteedi arendamist puudutavaid ettepanekuid ning tõendus põhise poliitika elluviimise põhimõtet.

Strategia „Eesti 2035“ (koostamisel) püstitab viis strateegilist sihti, mille saavutamisele noortevaldkonna arengukava kaasa aitab. Sihiga „Eestis elavad arukad, terved ja tervist hoidvad inimesed“ seostub noorte võimestamine olemaks aktiivne kodanik ning noore seotuse tugevdamine Eesti riigiga. Selleks vajalike oskuste ja hoiakute kujundamist toetab noorsootöö. Siht „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“ seondub iga noore potentsiaali avamisega ja talle sobiva noorsootöö kättesaadavuse tagamisega. Sihi saavutamist toetab ka tõrjutusriskis noorte toetamine ja tõrjutuse algpõhjuste analüüsimine. „Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond“ haakub noortevaldkonnaga nii sihtrühma kui tegevuste osas – noorte kaasamine avaliku ruumi korraldamisse ja nutika noorsootöö arendamine, mis toetab (digi)ruumi ligipääsetavuse parandamist. Nutikas noorsootöö seostub ka sihiga „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“, mida toetab noorte võimestamine, toetades nende ettevõtlikkust, ideeid ja omaalgatust. Siht „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“ seondub noorte olukorra seire, kogutud tulemuste analüüsi ning andmepõhise noortele suunatud sekkumiste ja avalike teenuste disainimisega.

„Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030“ sõnastab säästva arengu eesmärgid, mille saavutamisele noortevaldkonna arengukava aitab kaasa, tagades vajalike oskuste arendamise ja ettevalmistuse noorte osalemiseks tööhõives ja ettevõtluses. Ühisosa on ka digipädevuste edendamine, eritähelpanu suunamine noortele, kes ei õpi ega tööta, ja kaasava valitsemiskultuuri tagamine, mis toetaks noorte osalust kõikidel valitsemistasanditel.

Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 (koostamisel) ja noortevaldkonna arengukava ühine fookus on mitmekülgsete õpiteede toetamine ja noort võimestavad lähenemised. Formaalhariduse ja mitteformaalõppe tegevuste kaudu tekib noorel terviklikum pilt oma potentsiaalset (võimetest ja vajadustest) ning teadlikkus kättesaadavatest võimalustest. Nutikas noorsootöö toetab noorte digipädevuste arendamist. Lisaks toetavad noorsootöö teenused ja -tegevused noore sujuvamat tööturule sisenemist ning loovad eelduse seal edukaks tegutsemiseks.

Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 (koostamisel) tegevussuund toetava ettevõtluskeskkonna loomisel panustab noorte ettevõtlikkuse ning tulevikutööga kohanemisse (sh tugi ettevõtlusega alustamiseks ning töö- ja lepingusuhete korrastamine).

Kodanikuühiskonna programmi 2021–2030 (koostamisel) alameetme tegevused hõlmavad osaluskohtvike kui noortevaldkonnas arendatud ja tunnustatud konsulteerimisformaadi laiemat levitamist eesti ja vene emakeelega noorte hulgas. Samuti osutatakse programmis, et noored on kodanikuühiskonna kestvuse eeldus, nende osaluse toetamiseks on oluline lõimida noorsootöö, vabariiklaste ja kooli tegevusi. Vabatahtliku töö populariseerimine ja ühenduste annetuste kogumise süsteemi mängulisemaks muutmise noortevaldkonna kaasabil loob eeldused

noorteühingute tegevusvõimaluste parandamiseks ning täiendavaid võimalusi arvamuse avaldamiseks, ühistegevuseks või omaalgatuste elluviimiseks.

Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 (koostamisel) lähtub alkoholi rohelise raamatu prioriteedist tagada noorele toetav keskkond kasvuks ja arenguks ning osutab vajadusele keskenduda vaimse tervise probleemide varajasele märkamisele elukaare üleselt (sh eneseabioskuste arendamine erinevates vanuserühmades). Noortevaldkonna visioon toetada tervislikku ja täisväärtuslikku elu aitab selle eesmärgi saavutamisele kaasa.

Heaolu arengukava 2016–2023 toob tööelus osalemist toetava poliitikainstrumendina välja noore võimalusi piiravate takistuste vähendamise, mis on ka noortevaldkonna arengukava üks tegevusi, ning vajaduse luua eeldused noore sujuvaks siirdumiseks haridussüsteemist tööturule. Noortevaldkonna arengukava seab eesmärgiks tagada õpingutes, tööturul ja täienduskoolitustes mitteosalevatele noortele tugivõrgustik (kaasates selleks noorsootöö teenusepakkujad ja noorsootöötajad) ja teadlike (karjääri)valikute langetamiseks vajalik nõustamine.

Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 (koostamisel) toob esile noorsootöö positiivse mõju noorte sotsiaalsete oskuste arendamisel ja erinevate (sh noortevaldkonna) partnerite kaasabil tehtava ennetustöö olulisuse.

Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030 sätestab prioriteetse arengusuunana noortele eakohaste ja turvaliste olude tagamise liikumisharrastusteks ja sportimiseks, mis on kooskõlas noortevaldkonna arengukava tegevusega, millega noori toetatakse tervisliku eluhoiaku omandamiseks sobivate võimaluste leidmisel.

Kultuuripoliitika põhialused aastani 2030 (koostamisel) seab eesmärgiks kultuuri hoidmise ja arendamise. Noortevaldkonna arengukavas rõhutatakse vajadust väärtustada noortekultuuri ja tagada noortele võimalus osaleda kultuuriloomes.

Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava (koostamisel) seab sihiks rahvastiku kestlikkuse ja arengu tagamise. Noortevaldkonnas seatakse sihiks iga noore annete maksimaalne välja arendamine.

Välispoliitika arengukava 2030 pöörab tähelepanu rahvusvahelise koostöö edendamisele (sh noortevaldkonnas) ning teadlikkuse tõstmisele välispoliitikast.

Riigikaitse arengukava 2017-2026 rõhutab vajadust Eesti ühiskonna sidususe ning usalduse suurendamiseks riigi vastu. Selleks vajalikku teadlikkust ning kaitsetahet edendatakse noorte kodanikuhariduse osana. Usaldusele pannakse alus muuhulgas noorte isamaalise kasvatus ja riigikaitseõpetuse kaudu.

Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030 sätestab ühe prioriteetse tegevussuunana maa- ja rannapiirkonna arengu, mis hõlmab endas muuhulgas ka noortele suunatud tegevuste edendamist.

Seosed läbivate teemadega

Läbiv teema	Noortevaldkonna arengukava mõju
Keskkonnahoid ja kliima	Arengukava fookuses on noored kui keskkonna valdkonna nügijad ja eestvedajad, kes omaalgatuste ning nutikate lahenduste väljatöötamise läbi on võimestatud ühiskonda positiivsed muutust tooma. Arengukava visioonina on sõnastatud noorte võimalus elada tervislikku ja täisväärtuslikku elu, mille eeldus on puhas ja mitmekesine loodus- ja elukeskkond. Tähelepanu pööratakse noorsootöösutuste taristu parendamisele ja nutika noorsootöö põhimõtete laiemale juurutamisele, mis loob eelduse ressursitõhusamaks tegevuseks.
Võrdsed võimalused	Noorsootöö tegevused lähtuvad võrdse kohtlemise põhimõttest. Arengukavaga luuakse eeldused noorsootöö kõigile noortele kättesaadavaks muutmiseks, hõlmates tõrjutusriskis, vähemustesse kuuluvaid ja erivajadustega noori, et tagada võimalused noore mitmekülgeks arenguks. Toetatakse noorte valmisolekut iseseisva elu alustamiseks (tööturule sisenemine, noorsootöö teenustele ja tegevustele ligipääs vanusest sõltumata), tagatakse turvavõrgustik ja käsitletakse vanustundlikkuse küsimusi (noorte positsioon ühiskonnas).
Infoühiskond	Arengukava näeb ette innovatsiooni noorsootöö teenuste osutamisel, sh andmepõhiste lahenduste kasutamist ja noorte vajadustest lähtumist nimetatud teenuste arendamisel. Tähelepanu pööratakse noorsootöösutuste taristu parandamisele (sh digitaalse võimekuse kasvatamine), nutika (digitaalse) noorsootöö võimaluste avardamisele, noorsootöötajate digipädevuste ajakohastamisele ja seeläbi noorte digipädevuste arendamisele.
Regionaalareng	Arengukava toetab noorsootöö teenuste regionaalset kättesaadavust ja noorsootöötajate erialase ettevalmistuse tagamist piirkondlikul tasandil. Tähelepanu pööratakse noorsootöö tegevustes osalemist takistavate geograafilised takistuste kõrvaldamisele ja toetatakse noorte osalust kohaliku tasandi otsustusprotsessides (sh KOVi vastutus selles).
Riigivalitsemine	Arengukavas on rõhutatud vajadust saavutada terviklik lähenemine noortepoliitika elluviimisel ja noorte(valdkonna) esindajate arvamusega arvestamine tasandist sõltumata. Esile on toodud noorsootöö teenuste kulutõhusus ja teaduspõhisus valdkonna kujundamisel.

Noortevaldkonna koostöö Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste organisatsioonidega

Euroopa tasandi noortepoliitika lähtub suuresti Euroopa Liidu (EL) üldistest eesmärkidest – kaasava ühiskonna kujundamine ning kodanike heaolu ja Euroopalike väärtuste kaitsmine – ning väärtustest (inimväärikus, inimõigused ja demokraatia). Need on olulised lähtekohad noortepoliitika kujundamisel nii Euroopa tasandil kui ka Eestis. EL noortepoliitika lähtub subsidiaarsuse põhimõttest ning liikmesriikide koostöö noortevaldkonnas toimub avatud koordinatsiooni meetodil info ja kogemuste vahetamise kaudu.

Liikmesriikide noorteministrid ja EL institutsioonid on ühiselt kokku leppinud koostööraamistiku – Euroopa noortestrategia perioodiks 2019–2027 – ning seda toetava töökava, kus on esitatud nii soovituslikud eesmärgid ja oodatavad tulemused kui nende seos Euroopa noorte eesmärkidega. Tegevuste eesmärkidele vastavust, häid praktikaid ja strateegia rakendamise tulemusi hindab Euroopa Komisjon ning neid kajastatakse EL noortearuandes.

Euroopa noortestrategia 2019–2027

Noortestrategia eesmärgid perioodiks 2019–2027 hõlmavad noori puudutavate poliitiliste otsuste täiustamist, noorte toetamist iseseisvas elus toimetulekuks (sh vaesuse ja diskrimineerimise vähendamine) ning nende võimendamist kodanikuaktiivsuse väljendamiseks. Strateegia näeb ette valdkondadevahelise koostöö tugevdamist kõigil otsustustasanditel, püüeldes koostoime, noorte suurema kaasatuse ja meetmete koosmõju suunas.

Strateegia juhtpõhimõtete kohaselt tuleb kõigis noori käsitlevates poliitikameetmetes ja tegevustes lähtuda järgnevatest põhimõtetest:

- **Võrdsus ja mittediskrimineerimine.** Võidelda diskrimineerimise kõikide vormide vastu, sealhulgas vähendada vanusepõhist diskrimineerimist ja toetada soolist võrdõiguslikkust.
- **Kaasatus.** Pöörata tähelepanu noortele kui heterogeensele sihtrühmale, arvestades nende erineva tausta, vajaduste, elutingimuste ja huvidega ning seades prioriteediks vähemate võimalustega noored ja/või need, kelle hääl võib jääda märkamata.
- **Osalemine.** Toetada noorte ja noorteorganisatsioonide sisulist osalemist neid puudutavate poliitikameetmete ja tegevuste väljatöötamises ja rakendamises, pöörates tähelepanu digitaalsele kommunikatsioonile ja demokraatlikku kodanikuosalust mõjutavatele muutustele.
- **Ülemaailmne, Euroopa, riigi, piirkonna ja kohalik mõõde.** Arvestada noorte arvamusega kõigil tasanditel, sealjuures arvestada kestliku mõju tagamiseks poliitika rakendamisel seoseid piirkondliku ja kohaliku tasandiga (toetada rohujuuretasandit).
- **Paralleelne lähenemisviis.** Käsitleda noortele suunatud poliitikameetmeid valdkondade üleselt, teisisõnu vaadelda meetmete mõju nii noortevaldkonnas kui ka teistes poliitikavaldkondades.

Strateegia kutsub liikmesriike üles tegelema põhivaldkondadega – noorte kaasamise, ühendamise ja võimendamisega, pöörama tähelepanu pädevuste omandamisele informaalsetes ja mitteformaalsetes õppes ning parandama ligipääsu kvaliteetsetele noorsootöö teenustele.

Euroopa Liidu noortedialoog

Noortedialoog on noorte ning poliitikakujundajate, ekspertide, teadlaste ja kodanikuühiskonna oluliste osaliste vaheline konsulteerimine, et seada üleeuroopalise noortepoliitika koostöö,

rakendamise ja võimalike järelmeetmete prioriteete. Dialoog toimub 18-kuulistes tsüklites, mis keskenduvad vähemalt ühele ELi noortestrategia prioriteedile. Noortedialoog järgib EL noortestrategia põhimõtteid ning taotleb tõenduspõhist poliitikakujundamist. Tsükli lõpetab noorteministrite nõukogu otsus edasiste tegevuste osas. Dialoogi tööd liikmesriikides koordineerib riiklik töörühm, mida Eestis juhib Eesti Noorteühenduste Liit.

Euroopa noorte eesmärgid

Noorte, poliitikakujundajate teadlaste ja teiste huvirühmadega peetud arutelude ning EL noortedialoogi VI tsükli tulemuste põhjal kujunesid EL noortestrategiat toetavad Euroopa noorte eesmärgid. 11 eesmärki kirjeldavad EL tasandi poliitikavaldkondade sihte, mis on noortevaldkonna jaoks olulised, annavad strateegia elluviimist toetava töökava lähtekoha ning on rakendatavad liikmesriikide tasandil.

1. **Noorte kaasamine ELis.** Tagada tähendusrikas noorte kaasatus ja dialoog kõigil otsustustasanditel ning võrdne ligipääs erapooletule ja noortesõbralikule teabele EL toimimisest ja tegevusvõimalustest (erinevad haridusprogrammid). Pöörata tähelepanu noorteprogrammide rahastamisele ning nende mõjuvuse ja toime hindamisele.
2. **Kõigi sugude võrdõiguslikkus.** Välistada stereotüübid haridussüsteemis, pereelus, tööturul, meedias ja teistes eluvaldkondades, tagades võrdsed õigused, ligipääsu ja võimalused.
3. **Kaasav ühiskond.** Suurendada sotsiaalset sidusust, jõudes marginaliseeritud noorteni, suurendades teadlikkust nende ligipääsetavatest kohtadest ja võimalustest ning tagades osaluse otsustusprotsessides.
4. **Teave ja konstruktiivne dialoog.** Tagada eetikareegleid ja kvaliteedistandardeid järgiva noortesõbraliku teabe kättesaadavus ning kasvatada noorte vastutustunnet ja kriitilisust erinevatel platvormidel leviva teabe suhtes digitaalse kirjaoskuse arendamise abil.
5. **Vaimne tervis ja heaolu.** Pöörata tähelepanu teavitustegevustele ja ennetusmeetmetele (sh individuaalsete oskuste ja tugevuste arengule) ja tagada kvaliteetsete raviteenuste kättesaadavus.
6. **Maapiirkondade noorte kaasamine.** Tagada ligipääs haridusele ning kvaliteetsete tööturu- ja noorsootöö teenuste kättesaadavus maapiirkondades, toetada noorte osalemist kogukonna ja kohaliku tasandi kuvandi tugevdamisel.
7. **Kvaliteetne tööhõive kõigile.** Tagada võrdsed võimalused kõikidele noortele, sotsiaalne kaitse, õiglased töötingimused ning ligipääs kvaliteetsetele töökohtadele, praktika- ja vabatahtliku töö võimalustele. Valmistada noori ette muutuva tööturu ja tulevikutöödega kohanemiseks ning toetada sujuvat üleminekut haridusest tööturule.
8. **Kvaliteetne haridus.** Luua ja rakendada personaalsemat, osalusel ja koostööl põhinevat õppijakeskset lähenemist, anda noortele vajalikud eluoskused ning tagada ligipääs tunnustatud ja piisavalt rahastatud mitteformaalsele õppele ja kodanikuharidusele.
9. **Koht ja osalusvõimalused kõigile.** Tagada erineva taustaga noortele ligipääs otsustusprotsessidele ning suurendada noorte osalust virtuaalruumide, avatud ja ligipääsetavate noortekohtade ja jätkusuutliku kvaliteetse noorsootöö tegevuste abil.
10. **Jätkusuutlik roheline Euroopa.** Teadvustada igapäevategevuste mõju keskkonnale, arvestada poliitikate kavandamisel keskkonnamõjudega ning luua eeldused keskkonnasäästlike lahenduste ja taristute kasutamiseks.
11. **Noorteorganisatsioonid ja Euroopa programmid.** Parandada ligipääsu Euroopa noorteprogrammidele, seostada need paremini noorteorganisatsioonide tegevuse ja haridussüsteemidega ning tagada piisavate ressursside olemasolu.

Lisaks eeltoodule toetavad eesmärgid EL nõukogu ja Euroopa Komisjoni algatusi. Näiteks toetab eesmärk „kaasav ühiskond“ EL nõukogu strateegilise agenda 2019–2024 elluviimist ning eesmärk „kvaliteetne tööhõive kõigile“ Euroopa Komisjoni noortegarantii algatust.

Rahvusvahelised noorteprogrammid ja tegevusvõimalused

EL tasandil toetavad noortevaldkonna koostööd programmid Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpus.

Erasmus+ on Euroopa Liidu programm, mille kaudu rahastatakse rahvusvahelisi projekte haridus-, spordi- ja noortevaldkonnas. Erasmus+ programmi eesmärke teostatakse peamiselt projektitoetuste abil. Noortevaldkonnas toetatakse Erasmus+ programmi kaudu noorte osalust, ettevõtlikkust ja eneseteostust, tugevdatakse noorsootöö kvaliteeti ja rahvusvahelistumist ning soodustatakse noortepoliitika arengut.

Tegevusvõimalused hõlmavad noortevahetusi, noorte osalusprojekte, rahvusvahelisi noortealgatusi, noorsootöötajate õpirännet ja organisatsioonide strateegilist koostööd noorsootöö arendamisel. Elluviidavad projektid toetavad noorte pädevuse arengut, tööhõivet ja aktiivset osalemist ühiskonnas ja demokraatlikus elus, soodustavad teadmisi- ja tõendus põhise noortepoliitika arengut ja valdkonna poliitikate kujundamist, mitteformaalse ja informaalset õppimise tunnustamist, kultuuridevahelist dialoogi, sh suurendavad solidaarsust ja kaasatust, tõstavad noorsootöö kvaliteeti ja/või soodustavad koostööd noorsootöö ja teiste valdkondade vahel (tööturg, haridus jm) või tugevdavad rahvusvahelist noorsootööd.

Euroopa Solidaarsuskorpus on Euroopa Liidu programm, mis annab Euroopa noortele ja organisatsioonidele võimalused nii koduriigis kui välismaal 2–12 kuud kestvate solidaarsusprojektide ellukutsumiseks või vabatahtlikus tegevuses osalemiseks, et rajada ühiselt hoolivam ühiskond ning reageerida ühiskondlikele väljakutsetele hariduse, kultuuri, noorsootöö, keskkonna, sotsiaalteenuste, inimõiguste jt valdkondades.

Solidaarsuskorpuse programmis saavad osaleda noored vanuses 18–30 eluaastat. Programmis on oodatud osalema ka kõik sotsiaalselt vastutustundlikud organisatsioonid, kes soovivad panustada noorte ja ühiskonna arengusse. Programmi ülesanded on avatud ühiskonna kujundamine, kultuuridevaheline õppimine, kodanikuaktiivsuse toetamine ja kogukondade kaasamine. Tegevused hõlmavad kohalikke solidaarsusprojekte, töö- ja praktikaprojekte ning vabatahtlikku teenistust.

Euroopa Nõukogu ja ÜRO

Euroopa Nõukogu noortevaldkonna koostöö, mis lähtub tugevast kodanikuühiskonnast (sh noorte osalusest) inimõiguste kaitsest, sotsiaalsest ühtekuuluvusest ja kultuurilisest mitmekesisusest, toimub liikmesriikide ja noorteorganisatsioonide vahel eri formaatides. Kahel korral aastas kogunevad noortevaldkonna juhtkomitee (Steering Committee for Youth, CDEJ) ja noorte nõuandev kogu (Advisory Council on Youth, AC), lisaks toimuvad nende ühisistungid (Joint Council on Youth, CMJ). Noorte ja ametnike esindajate koosotsustuskohtaks on programmikomitee (Programming Committee on Youth), mis jälgib ja hindab Euroopa noortekeskuste ning Euroopa Noortefondi tööd.

Noortevaldkonna koostööd reguleerib noortevaldkonna strateegia 2030, mille prioriteedid on noorte tähendusliku osaluse laiendamine ja teadlikkuse parandamine erinevatest panustamise võimalustest kõigil otsustustasanditel ning noortevaldkonna mõjusat toimimist soodustava

tegevuskeskkonna arendamine. Prioriteetide saavutamisel on olulisel kohal noorsootöö vahendid ja toetav õigusruum.

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) pöörab noortevaldkonnale tähelepanu noorte võimestamise ja kaasamisega kõrgetasemelistesse aruteludesse (ÜRO noordelefaatide programm), ülemaailmselt noorte(valdkonna)ga väljakutseid analüüsiva raportiga „United Nations – World Youth Report“ ning strateegiliste eesmärkide kaudu, mille elluviimise vastutust jagatakse liikmesriikidega. Praegu kehtib ÜRO noortestrategia „Youth2030: The United Nations Strategy on Youth“, mille visioon on iga noore potentsiaali maksimaalne avamine ja rakendamine ühiskonnas muutuste ellu kutsumiseks. Strateegia rõhutab vajadust pöörata tähelepanu noorte kaasatusele ja rakendamisele, arvestades muuhulgas säästva arengu eesmärkidega. Lisaks eelnevale on ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2250 (2015) esimene rahvusvahelise poliitika raamistik, mis tunnustab noorte positiivset rolli konfliktide ennetamisel ja lahendamisel, vägivaldse ekstremismi tõrjumisel ja rahu loomisel. ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonile 2250 järgnes sõltumatu noorte, rahu ja julgeoleku edenemise uuring: puuduv rahu (2018) ja ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2419 (2018).

Maksumuse prognoos

Kulu selgitused	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Noortevaldkonna programm	30,47	31,92	32,88	34,48	35,77	37,06	37,06	36,20	32,77	29,33	29,33	29,33	29,33	29,33	29,33

Prognoosis on välja toodud eeldatav maksumus miljonites eurodes.